

TÜRKİYE'DEKİ MUHALEFET PARTİLERİNİN GÖÇ SORUNUNA YAKLAŞIMLARINA YÖNELİK İÇERİK ANALİZİ¹

Geliş Tarihi (ReceivedDate) 20.06.2018
Kabul Tarihi (Accepted Date) 17.08.2018

Tuğba YOLCU²

Özet

Suriye'de 2011 yılı Mart ayında başlayıp günümüzde de hala devam eden Suriye İç Savaşı ve beraberinde gelen kitlesel göç, Türkiye ve bölge ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal unsurlarını etkilemiştir. Bu süreçte siyasal karar vericilerin bu etkileşim süreçlerindeki uygulamaları farklı kesimlerce farklı şekillerde yorumlanmıştır. Halkı temsilen mecliste bulunan siyasi partilerin konuya yaklaşımları temsil ettikleri kesimlerin görüşünü yansıtmaları açısından önemlidir. Bu çalışmada da 26. Dönem 1. Yasama yılında TBMM'de grubu bulunan muhalefet partilerinin uluslararası göç sorununa yaklaşımları incelenmiş ve bu yaklaşımların partilerin temsil ettikleri kitlelerin konuya bakış açısını da yansıttığı varsayımından hareket edilmiştir.

Çalışmada, 26. Dönem 1. Yasama yılı içinde TBMM'de grubu bulunan muhalefet partilerinin Suriye İç Savaşı ve ardından yaşanan göç sorununa yaklaşımları değerlendirilirken, Suriye İç Savaşı sonrası yaşanan göç konusunda sunulan yazılı ve sözlü soru önergelerinden yararlanılmıştır. Çalışmada yöntem olarak yazılı ve sözlü soru önerge metinlerine yönelik içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın sonucunda, siyasi partilerin temsil ettikleri toplumsal kesimlerin göç konusuna bakış açılarını da yansıttığı varsayılan, Suriye İç Savaşı sonrasında yaşanan göç olayları neticesinde aldıkları konum, partilerin olaya ilişkin TBMM faaliyetleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışma, toplumsal yaşamın siyasal, ekonomik ve sosyal dinamiklerini önemli ölçüde etkileyen *uluslararası göç* ve beraberinde yaşanan sorunlara karşı beklentilerin belirlenmesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Uluslararası Göç, Suriye İç Savaşı, Siyasi Partiler

CONTENT ANALYSIS OF OPPOSITION PARTIES IN TURKEY APPROACH ABOUT IMMIGRATION PROBLEM

Abstract

The Syrian Civil War and mass migration movements since March 2011 have affected the domestic political, economic and social dynamics of all the countries in the region, especially Turkey. The applications of political decision makers in these interaction processes have been interpreted differently by different groups in this period. The approach of the political parties which represent the people in the parliament is important in terms of reflecting the views of the segments they represent. In the study, the approach of the opposition parties in the Turkish Grand National Assembly (TBMM) in the 26th Term 1st Legislative Year for the problem of international migration has been examined. The study has been based on the assumption that these approaches also reflect the perspective of the social segments represented by the parties.

In the study, the approach of the opposition parties in the Turkish Parliament in the 26th Term 1st Legislative Year, for the problem of international migration after the civil war in Syria has been assessed by considering the parliamentary questions either in writing or verbal submitted during the problem of immigration faced after the civil war in Syria. The written and verbal questions were examined by using content analysis method in the study.

Finally, the positions of the political parties, which were assumed to reflect the views of the people they represent on the immigration, as a result of the migration movements after the Syrian Civil War, have been examined by considering their parliamentary activities on the issue. The study is important in terms of determining the expectations of international migration and the problems that accompany it, which significantly affect the political, economic and social dynamics of social life.

Key Words: Migration, International Migration, Syrian's Civil War, Political Party

¹ Bu makale, 28-30 Eylül 2017 tarihleri arasında Fırat Üniversitesi tarafından düzenlenen 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu'nda (KAYSEM) sunulan bildirinin gözden geçirilmiş, genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, tyolcu@osmaniye.edu.tr

1. GİRİŞ

Türkiye, sahip olduğu ve stratejik önem taşıyan konumu itibariyle, özellikle son yıllarda Orta Doğu Coğrafyası'nın yeniden şekillenmesi sürecinde, göç yolları üzerinde bulunan önemli bir ülke durumundadır. Özellikle komşu ülkelere göre gelişmişlik düzeyinin yüksek olması Türkiye'yi uluslararası göç konusunda göç edilecek hedef ülke konumuna taşımıştır. Göçe yönelik hedef ülke konumunda olan Türkiye, uluslararası göçün neticesinde sosyo-ekonomik sorunlar, terör olayları ve beraberinde güvenlik sorunları da yaşamaktadır.

Günümüzde herhangi bir ülkede yaşanan gelişme sonuçları itibari ile yalnızca yaşandığı ülkeyi değil bazen tüm dünyayı bazen de birçok ülkeyi etkilemektedir. Bu durum yakın zamanda Suriye'de yaşanan iç savaşta kendini göstermiştir. Yaşanan iç savaş birçok ülke gibi Türkiye'yi de yakından hatta diğer ülkelerden daha fazla etkilemiştir Türkiye'nin iç savaş sonrası açık kapı politikası izlemesi nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç dalgası, Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik yapısını etkilemiştir. Bu nedenle göç sadece fiziki bir yer değiştirmenin ötesinde daha fazla olguyu içinde barındıran önemli bir kavramdır.

Göç farklı ilişkiler ağını içinde barındırdığından siyasi iktidarın bu konudaki politikaları toplumun farklı kesimlerini farklı şekillerde etkilemektedir. Bu nedenle toplumsal alanda göçe yönelik politikalar her kesimce aynı şekilde algılanmamaktadır. Bu algıyı ne düzeyde ve nasıl olduğunu yansıtabilecek olan ise toplumun farklı kesimlerini temsil eden siyasi partilerdir.

Siyasi Partiler, farklı toplumsal çıkarlar etrafında toplanarak siyasal iktidarı ele geçirmek amacıyla kurulmuş örgütler olarak toplumsal olaylara bakış açıları temsil ettikleri toplumsal kesimlerin bakış açılarını ortaya koyacaktır. Bu nedenle göç gibi önemli bir toplumsal olayın toplumun farklı kesimleri tarafından nasıl algılandığının ortaya konması toplumsal beklentilerin belirlenmesi ve politika üretme noktasında siyasal sistemin çıktılarının oluşturulması açısından önemlidir.

Çalışmamızda 26. Dönem 1. yasama yılında mecliste grubu bulunan muhalefet partileri incelemeye alınmıştır. Muhalefet partileri siyasal sistem içinde siyasal denetimi sağlayan en önemli organlardan biridir. Bu nedenle Türkiye'nin göç politikasının denetlenmesinde konuyu eleştirel bir yaklaşımla ele alan muhalefet partileri açısından konunun değerlendirilmesi sorunların tespitinde önemli bir etkiye sahip olacaktır. Bu tespit yapılırken Anayasanın 98. maddesinde TBMM'nin bilgi ve denetim yollarından biri olan ve genellikle muhalefetteki siyasi partilerin sıkça başvurduğu yazılı soru önergeleri üzerinden araştırma yapılmıştır. Bunun yanı sıra muhalefet partilerin konuya bakış açılarının daha derinlemesine tespiti amacıyla partilerin mecliste temsilci bulundukları seçim dönemi olan 2015 Kasım seçim bildirgeleri de veri olarak kullanılarak soru önergelerinin analizi desteklenmiştir.

Çalışmada ilk olarak kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Göç kavramının sadece fiziki bir yer değiştirme olmadığını ortaya konması açısından göç kavramına ve Türkiye'nin göç konusunda stratejik bir konuma sahip olduğunun belirlenmesi açısından Türkiye'nin konumuna yer vermek siyasi partilerin bakış açılarının belirlenmesi açısından önemlidir. Çalışmanın diğer başlığında ise Suriye iç savaşı sonrası yaşanan göç ele alınmıştır. Göçün sayısal olarak büyüklüğünü ve göç sonrası yaşanan ekonomik ve sosyal değişimlere yer vererek çalışmada ele alınan muhalefet partilerinin yaşanan göç konusundaki eleştirilerinin mahiyetini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın son başlığı ise yöntem ve bulgular oluşturmaktadır. Bu başlıkta mecliste yer alan ve muhalefette olan siyasi partilerin 26 dönem 1. Yasama yılında yazılı olarak verdikleri ve cevaplanan soru önergelerinde Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç konusundaki yaklaşımlarına yönelik içerik analizi yapılarak sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. Göç Kavramı ve Türkiye'nin Konumu

Göç, genel olarak toplumsal ekonomik ve siyasi olmak üzere birçok alanı ve çıktıları itibari ile de sadece bir ülkeyi değil birçok ülkeyi etkileyen, dinamik bir süreçtir. Bu nedenle farklı araştırma alanlarına konu olan göç, özellikle günümüzde birçok ülke için hem iç hem de dış sorunları beraberinde getirmektedir.

Göç, neden ve sonuç ilişkisine bağlı olarak ekonomik ve toplumsal değişimler içinde ortaya çıkan bir sonuç ve aynı zamanda bu değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan bir nedendir. Göç, bu neden ve sonuç ilişkisine bağlı olduğundan dinamik bir olgu olarak karşımıza çıkar. Göç durağan bir olgu olmamasından dolayı bir süreç olarak çözümlenmesi, ölçülmesi, açıklanması ve yorumlanması açısından karmaşık bir durum ortaya çıkarmaktadır (İçduygu ve Sirkeci, 1999:249-250).

Kentleşme Şurası (2009:8) göçü şöyle tanımlamaktadır: “Yurt içinde beş ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun, iki genel nüfus sayımı arasındaki dönemde ikametgâhının farklı olması durumunda gerçekleşen göçlerdir. İkametgâhı bilinmeyenler, mevsimlik göçler, ikametgâh değişikliği yurt dışı olanlar ve sayımlar arasında birden fazla ikametgâh değişikliği yapanlar iç göç kapsamına dâhil değildir”.

Günümüzde özellikle dış göç olarak tanımlanan uluslararası göç ekonomik, sosyal, siyasal birçok alanı yakından ilgilendiren bir unsuru içine almaktadır. Özellikle uluslararası alanda düzensiz göç unsuru karşımıza çıkmaktadır. Düzensiz göç ise hedef, transit ve kaynak ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir konudur. 2016 yılı Türkiye Göç Raporunda (2016:56) bu kavram, “hedef ülkeler için ülkelerine yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan kişileri kapsarken; kaynak ülke için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri içermektedir. Transit ülkeler içinse; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülkeyi terk eden kişileri” ifade etmektedir.

Mülteci, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre (Göç İdaresi GM, 2016); kendi ülkesi dışında bulunan, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü sebebiyle zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya zulüm korkusu nedeniyle oraya dönmek istemeyen kişi olarak tanımlanıyor. Bu nedenle mülteciler, “insanlığın kıyısında yaşamaya mahkûm edilmiş ya da edilmek istenen geniş bir insan grubu” (Peker ve Sancar, 2005:6) şeklinde ifade edilebilir.

Türkiye, yukarıdaki mülteci tanımına esas teşkil eden Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Protokolüne taraf olmuştur. Ancak sözleşmeye 1961 tarihindeki düzenlemeyle *coğrafi çekince* koymuştur. Buna göre Türkiye, sadece Batı Avrupa’dan gelenleri mülteci olarak kabul etmekte ve mültecinin tanımına “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle” ifadesini eklemektedir (Göç İdaresi GM, 2016)

Küreselleşme süreci ile birlikte 1980’lerden sonra Türkiye, rağbet gören bir sığınma ülkesi konumunda, özellikle baskıcı rejimlerden kaçan Ortadoğu ve komşu ülkelerin vatandaşları ilk mülteci grubunu oluşturmuştur. Ülkeye gelen ilk kitlesel mülteci grubu ise 1979 İran Devrimi sonrasında yaşanmıştır. 2000’li yıllara kadar Türkiye’ye gelen mültecilerin büyük kısmını Ortadoğu ülkelerinden iken bu yıllardan sonra Asya ve Afrikalılardan da yoğunlaşmaya başlamıştır (İçduygu, Biehl, 2009: 4).

3. Suriye İç Savaşı Sonrası Türkiye’ye Göç ve Türkiye’nin Suriye Göç Politikası

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaşla birlikte savaş mağdurlarına Türkiye, *açık kapı politikası* izlemiş ve Suriyelileri Geçici Koruma Statüsü altında misafir etmiştir. Birçok Avrupa ülkesi³ yaşanan krize duyarsız kalırken, Suriye’deki savaş mağdurlarının en çok sığındığı ülke Türkiye olmuştur. Kendi ülkelerinden zulüm ve tehlikeden dolayı kaçan ve bu nedenle korunmaya muhtaç olan kişilere 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi uyarınca sığınma (iltica) verilmesi hem bir hak hem de uluslararası bir yükümlülüktür. Ancak Avrupa Birliği ülkelerinin mülteciler konusundaki düzenlemeleri bir bütünlük sağlamamakla birlikte düzenlemeye ilişkin süreç halen devam etmektedir. Genel olarak Avrupa devletlerinin sığınmacılara yönelik politikaları sınırdan içeri almama ve gelenleri de etkin bir şekilde geri gönderme süreçleri üzerine şekillenmektedir (Yücel, 2017).

³ Suriye’den Temmuz 2018’e kadar geçen sürede farklı ülkelere göç eden Suriyeli sayısı 5.604.005’dir. En çok göç edilen ülke sıralamasında Türkiye %63 oranı ile birinci sırada yer almaktadır. Türkiye’nin ardından sırasıyla Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’a göç edilmiştir (unhcr.org, 2018) Avrupa ülkelerinde ise Suriyeli mülteci sayısı toplamda 1 milyondur (umhd.org.tr,2018). Bu oran Türkiye’de bulunan sığınmacıların neredeyse üçte biri oranındadır.

Türkiye ise 1951 tarihli Cenevre sözleşmesine coğrafi çekince ile taraf olduğundan sadece Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü verilmektedir. Avrupa dışından gelenler ise geçici koruma statüsüne alınmıştır. 30 Mart 2012 tarihli, 62 sayılı "Türkiye'ye Toplu Halde Gelen Suriye Vatandaşlarının Kabulüne ve Barındırılmalarına İlişkin Yönerge" ile Suriye vatandaşları geçici koruma altına alınmıştır (Oytun vd., 2014: 11).

Suriye'de yaşanan insani krizin büyümesi ile birlikte sınır bölgelerinde meydana gelen toplu nüfus hareketleri sonucunda sığınmacıların ülkeye girişlerine izin verilmiştir. 2017 yılı Göç İdaresi'nin İdari Faaliyet Raporuna göre geçici koruma altına alınan Suriye vatandaşların biometrik kayıt sayıları 3.426.786 olmuştur. Bunlardan % 54,10 'un erkek % 49,90'ı kadınlar oluşturmaktadır. İllere göre dağılımları incelendiğinde; ilk sırayı 538.001 ile İstanbul ili, ikinci sırayı 463.149 ile Şanlıurfa ili ve üçüncü sırayı 457.191 ile Hatay ili almaktadır. Kayıt altına alınan Suriyelilerin il nüfuslarına göre oranları incelendiğinde; 100.81% ile ilk sırayı Kilis ili, 29.40% ile ikinci sırayı Hatay ili ve 23.87% ile üçüncü sırayı Şanlıurfa ili almaktadır. 10 şehirde (Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana, Malatya) kurulan geçici barınma merkezlerinde 228.488 Suriyeli yabancıların olduğu belirtilmektedir (Göç İdaresi, 2017).

Suriye'den gelen sığınmacılara yönelik olarak eğitim sağlık barınma gibi birçok alanda hizmet verilmiştir. Türkiye Göç Raporuna göre 2016 yılında Türkiye'de öğrenci ikamet izni ile bulunan 61.116 yabancından 3803 kişi Suriye vatandaşıdır. 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Üniversitede öğrenim gören toplam 103.727 yabancı uyruklu öğrenciden 14.765 kişi Suriye uyruklu öğrencidir. İlköğretim düzeyinde ise 2016-2017 eğitim-öğretim yılında toplam 232.714 yabancı öğrenciden 166.482 Suriyeli öğrencilerden oluşmaktadır. Ülkemizde kamp içi 31, kamp dışı 401 olmak üzere 432 geçici eğitim merkezi bulunmaktadır. Bu kampların illere göre dağılımı incelendiğinde Geçici Eğitim Merkezlerini en yoğun olduğu iller sırasıyla; Hatay (120), İstanbul (66), Gaziantep (52) ve Şanlıurfa (43)'dir (Göç İdaresi, 2016).

İstihdam konusunda ise 2017 yılında Türkiye'de çalışma izni verilen Suriyeli sayısı ise 20.970 oldu. Buna göre çalışma izni alan yabancıların %24'ü Suriyelilerden oluşuyor (multeciler.org.tr.) Sağlık konusunda ise 2016 yılı verilerine göre poliklinik hizmeti sayısı 20 milyonu aşmakta olup 31 Aralık 2016 tarihine kadar 184.390 doğum gerçekleşmiştir (Göç İdaresi, 2017).

Suriye'deki savaşın devam etmesi, uluslararası koruma başvurusunu da arttırmıştır. 2016 yılında uluslararası koruma başvuru sayısı 66.167 iken 2017 yılında ise 112.415'ye yükselmiştir. Avrupa ülkelerinin açık kapı politikası izlememesi ve Suriyeli savaş mağdurlarına duyarsız kalması bu ülkelere yapılan kaçak göçün artmasına neden olmuş ve bu ülkelere geçiş için Türkiye transit olarak kullanılmıştır. 2017 yılında tespit edilen insan ticareti mağduru sayısı 175.752'dir. bunların 50.217 kişi Suriye uyruklu yabancılarıdır (Göç İdaresi, 2017).

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde Suriye'den Türkiye'ye göçün ekonomik ve sosyal alanlarda değişim yarattığı görülmektedir. Özellikle sınır illerinde Kilis örneğinde olduğu gibi kent nüfusundan fazla Suriye vatandaşının olduğu görülmektedir. Bu durum kentin ve kentte yaşayan Türk vatandaşlarının ekonomik ve sosyal açıdan dönüşüm yaşadığını göstermektedir. Bu dönüşüm farklı sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bu sorunlardan en önemlisi uyum sorunudur. Yaklaşık 3 milyon Suriye vatandaşının eğitim profiline bakıldığında okuma yazma bilmeyenlerin oranı %33,3 okur-yazar olup da herhangi bir okul bitirmeyenlerin oranı %13'tür. %25,6'sı eğitim durumları ile ilgili bir beyanda bulunmazken, ilköğretim seviyesinde olanların oranı %16,5, ortaokul seviyesinde olanların oranı % 6,5, lise ve üstü eğitim seviyesinde olanların oranı ise %5,6'dır (Erdoğan vd., 2017: 12). Bu tablo göz önüne alındığında sosyal uyumu gerçekleştirilmede önemli bir etkiye sahip olan eğitim konusunda Suriyeli vatandaşların olumsuz bir tablo oluşturduğu görülmektedir.

Göçün bir diğer önemli sonucu da ekonomiye etkisidir. Ekonomiye etki iki yönden değerlendirilebilir. Birincisi ekonomide önemli riskler, diğeri ise fırsatlardır. Bu durum aslında iç içe geçmiş bir yapıyı oluşturmuştur. Bir yandan kiralarda artış yaşanırken diğeri yandan ev bulmak sıkıntılı bir hal almış; sınır illerde enflasyon artış gösterirken kaçak işçilik yaygınlık kazanarak haksız rekabeti oluşturmuştur. Bunun yanı sıra istihdam konusunda özellikle fırsatları da beraberinde getirmiştir.

Suriye'den gelenlerin çoğunluğunun eğitimsiz olması vasıfsız işgücü açığının kapanmasını sağlamıştır. Bu durum bölgelerdeki yatırımların artmasını sağlarken diğer yandan da ücretlerin düşmesine sebep olmuştur (Öztürk ve Çoltu: 2018: 197).

Bir diğer önemli sorun ise güvenlik ve asayiş ile ilgilidir. Nüfusun dengesiz bir şekilde artması ve özellikle Suriye'den gelenlerin birçoğunun işsiz olması suç oranını da etkilemektedir. 2017 yılında Suriye'den gelenlerin 'kasten yaralama' ve 'hırsızlık' gibi suçlara karışması asayiş ile ilgili istatistiklerde ön sıralarda yer almaktadır. Örneğin Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Kilis'te 'te Suriyelilerin karıştığı suç oranı %30 olarak belirlenmiştir (Ertürk, 2016). Özellikle toplu olarak yaşadıkları bölgelerde gerginliklerin artmasına sosyal uyumun zayıflamasına ve dolayısı ile yasal olmayan sektörler yaratılması sonucuna varan birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir (Akkoyunlu Ertan ve Ertan,2017: 29-30)

Bir diğer önemli sorun ise sağlık alanında görülmektedir. Özellikle bulaşıcı hastalıklar, sağlık hizmetlerinin yetersizliği önemli sağlık problemlerini de beraberinde getirmektedir. Örneğin Türkiye genelinde 2012 yılında 349 kızamık hastalığı yaşanmışken, 2013 yılında bu sayı 4.172'ye yükselmiştir. Tüm bu sorunlarla başa çıkabilmek için "sürdürülebilir göç politikasına" ihtiyaç olduğu ortadadır (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017: 30). Ancak 2011 yılında başlayan kitlesel göç hareketine karşı Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası kısa vadeli bir planlama sonucu sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle etkili bir göç politikası yürütülmesi planlama ve kaynak yetersizliği sebepleri ile mümkün olamamıştır. Bu sorunlara bakış açısı toplumun farklı kesimlerince farklı şekillerde algılanmaktadır. Bu bakış açısını ortaya koymanın bir yolu da mecliste temsil edildikleri siyasi partilerin bakış açılarını tespit etmektir.

4. Yöntem ve Bulgular

Çalışmada siyasi partilerin uluslararası göç sorununa yaklaşımını belirlemek amacı ile mecliste üyesi bulunan ve muhalefette olan üç siyasi partinin meclis faaliyetleri olan yazılı ve sözlü soru önergelerine yönelik olarak içerik analizi yapılmıştır. Analizler yapılırken seçilen siyasi partilerin 2015 yılı seçim bildirgelerinden de faydalanılmıştır. Çalışmanın kapsam ve sınırlarını belirlemek amacıyla, 26. Dönem 1. Yasama yılı çalışmaları kapsamında, mecliste üyesi bulunan muhalefet partilerinden 3 siyasi parti incelenmek üzere seçilmiştir. Bunlar MHP, CHP ve HDP olarak belirlenmiş ve söz konusu partilerin meclis çalışmaları içerisinde yazılı ve sözlü soru önergeleri incelenmek için seçilmiştir.

Uluslararası göç sorununa bakış açılarının belirlenmesi için farklı yöntemler kullanılmakla birlikte konunun meclis çalışmaları dahilinde değerlendirilmesini sağlayacak ve bu noktada sonuca götürecek olan en uygun yöntem olarak içerik analizi yöntemi belirlenmiştir.

İçerik analizi sosyal bilimlerde edebiyat, tarih, psikoloji, gazetecilik, siyaset bilimi gibi birçok alanda kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, davranışları doğrudan doğruya gözlemlemek yerine, bireylerin sembolik davranışlarını ve iletişim materyallerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. İçerik analizi siyasal tartışmaların istatistiksel anlamları olarak da tanımlanmaktadır (Öğülmüş, 1991).

Niteliksel ve niceliksel olmak üzere iki farklı aşamada gerçekleştirilen içerik analizinde, nicel analiz aşamasında açık içeriğe odaklanılırken, niteliksel analiz bölümünde ise ne kastedildiğini araştıran örtük içeriğe odaklanılır. Son yıllarda, internet ortamındaki verilerin incelenmesi ihtiyacına bağlı olarak uygulanan içerik analizi araştırmalarında hem nitel hem de nicel analizin yapıldığı karma bir yöntem uygulanmaya başlamıştır (Çomu ve Halaiqa, 2015).

Bu yöntemde zamanı doğru kullanabilmek amacıyla ilk aşamada araştırmanın hedefleri tespit edilmeye çalışılır. Hedefe uygun bir örneklem kümesinin belirlenmesinden sonraki bölümde kayıt birimleri ve kategoriler tespit edilir. Nicel olarak tespit edilen kategoriler, gerekli görüldüğü takdirde birbirleriyle ilişkileri kapsamında da incelenir. Bu ilişkilerin belirlenmesi noktasında yorumlama, betimleme ve çikarsama ile kodların açılımı gerçekleştirilir (Bilgin, 2006).

Bu çalışmanın içerik analizi uygulamasında ilk aşama olan hedeflerin belirlenmesinde, çalışmanın amaç ve önemini vurgulamak için iki ana varsayım belirlenmiştir:

- Varsayım:** Siyasi partilerin göç konusuna yaklaşımları bu partilerin temsil ettikleri toplumsal kesimlerin göç konusuna bakış açılarını yansıtacağından toplumun farklı kesimlerinin göç algısı ortaya konulacaktır.
- Varsayım:** Muhalefet partilerinin uluslararası göç hareketine eleştirilerinin temelinde, muhalif duruşun da gereği olarak, Türkiye'nin Suriye göç politikası (yaşamsal ihtiyaçların karşılanması, istihdam, vb.) konusundaki uygulamalarda yaşanan sorunlar bulunmaktadır.

İkinci aşama olan örneklem kümesinin belirlenmesinde TBMM web sayfasından alınan veriler doğrultusunda, cevaplanmış yazılı ve sözlü soru önermelerini içeren, üç siyasi partiye ait önermeler, 2 Kasım 2015 ve 30 Eylül 2016 tarihlerini kapsayan 26. Dönem 1. Yasama Yılı faaliyetleri içerisinde seçilmiştir. Konu ile alakalı cevaplanan toplam 47 soru önermesine ulaşılmıştır. Bu soru önermeleri incelendiğinde 19 önerenin CHP tarafından, 9 önerenin MHP tarafından ve 19 önerenin de HDP tarafından verilmiş olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada uygulanan içerik analizi yönteminin üçüncü aşamasında kategorilerin belirlenmesi yapılmış ve bu kategoriler için uygun ölçütler aşağıdaki gibi maddeler halinde belirtilmiştir. Bu aşamada örnek olarak Hofmann (2013:386) tarafından tasarlanan ancak bu çalışmanın konu, kapsam ve sınırlılıklarına göre yeniden biçimlenen kategori ve ölçütlerle belirlenmiştir.

Tablo 1: Kategori ve Ölçütler

		A	b	c	d	E	f	g	h	i
1	Güvenlik Kategorisi	Silah	Savaş	Barış	IŞİD	Kamu Güvenliği	Suç	Ceza/ Cezaevi	Terör	Sınır dışı
2	Sağlık Kategorisi	Hastane	Salgın	Doktor	Reçete/ Tedavi	Doğum	Ölüm	Hastalık		
4	Barınma Kategorisi	Konut	TOKİ	Çadır, Konteynır Kamp	İnşaat	İhtiyaç	Yardım Teşvik			
5	Eğitim Kategorisi	Üniversite	Öğretmen	Kurs	Ders	Öğrenci	Okul			
6	Çocuk-Kadın Kategorisi	İstismar	Evlilik	Çocuk İşçi	Boşanma					
7	Göç Politikası Kategorisi	Suriye Politikası	Geri Gönderme	Dış Politika	AB	Vatandaşlık	Çözüm	Kaynak	Harcama	Sosyal Uyum
8	İstihdam Kategorisi	Çalışma	İşçi	Kayıt dışı	Sosyal Güvenlik	Sektör	İzin	Ticaret	Rekabet	Vergi

Tablo 2 : Kodlama Cetveli

KOD	1. Güvenlik Kategorisi	2. Sağlık Kategorisi	3. Barınma Kategorisi	4. Eğitim Kategorisi	5. Çocuk-Kadın Kategorisi	6. Göç Politikası Kategorisi	7. İstihdam Kategorisi
A	Silah	Hastane	Konut	Üniversite	İstismar	Suriye Politikası	Çalışma
B	Savaş	Salgın	TOKİ	Öğretmen	Evlilik	Geri Gönderme	İşçi
C	Barış	Doktor	Çadır, Konteynır Kamp	Kurs	Çocuk İşçi	Dış Politika	Kayıtdışı
D	IŞİD	Reçete-Tedavi	İnşaat	Ders	Boşanma	AB	Sosyal Güvenlik
E	Kamu Güvenliği	Doğum	İhtiyaç	Öğrenci		Vatandaşlık	Sektör
F	Suç	Ölüm	Yardım Teşvik	Okul		Çözüm	İzin
G	Ceza Cezaevi	Hastalık				Kaynak	Ticaret
H	Terör					Harcama	Rekabet
İ	Sınır dışı					Sosyal Uyum	Vergi

Bu kategoriler ve ölçütler belirlenirken çalışmanın örneklemeine uygun olarak seçilen soru önergelerinden ve bu önerelerde yer alan içerikten yararlanılmıştır.

Tablo 3. Güvenlik Kategorisi İçerik Analizi Kodlama Cetveli

Kategori-Ölçüt	MHP	CHP	HDP
1a	1	-	-
1b	-	-	2
1c	-	2	-
1d	-	5	-
1e	1	-	-
1f	2	2	2
1g	-	-	5
1h	-	1	1
1i	-	-	5

Toplam	4	10	15
Genel Toplam	29		

Güvenlik kategorisinde verilen yazılı ve sözlü soru önergeleri içinde ölçüt olarak 9 kavram belirlenmiştir. Bu kavramların toplam 47 yazılı ve sözlü soru önergesinde tekrarlanma sıklığı 29'dur. Güvenlik kategorisinde tekrarlanış sıklığına 15 ile en fazla HDP tarafından verilmiş yazılı ve sözlü soru önergelerinde rastlanılmıştır.

Partilerin güvenlik konusunda verdikleri soru önergelerine baktığımızda Suriye göçüne yönelik güvenlik endişeleri ortaya çıkmaktadır. MHP 2015 yılında verdiği soru önergelerinde (Sayı:221; Sayı: 361); kontrolsüz bir şekilde gelen Suriyeli sığınmacılar için yapılacak kalıcı çözüm önerileri ile sığınmacılar sonrasında kamu düzenini bozan eylemlerin ne kadar arttığına yönelik soru önergesi vermiş olup Suriyeli sığınmacıların gelmesinden sonra adli vakaların arttığını belirtmiştir. Ayrıca 2015 seçim bildirgesinde "*mülteci akınlarına karşı ülke çıkarlarını ve güvenliğini dikkate alan tedbirler almak*" (MHP, 2015: 58) şeklinde ifadeye yer verilerek öncelikli olarak ülke çıkarlarını ön plana çıkaran bir yaklaşım sergilemiştir . Partinin ideolojik temeli ile güvenlik algısına milliyetçi bir yaklaşım sergilediği görülmektedir.

CHP ise 2016 yılında verdiği soru önergelerinde (Sayı: 5453; Sayı: 1599) sınır güvenliği konusunda endişelerini dile getirmiştir. Verdiği soru önergelerinde özellikle sınır güvenliği ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün Türkiye'nin güvenliği açısından da olumlu sonuçlar doğuracağını belirterek güvenlik konusunda daha çok uluslararası ortam konusunu ele alan soru önergesi vermiştir. 2015 yılı seçim bildirgesinde konu ile ilgili olarak BM Suriye Özel Temsilcisi'nin çalışmalarının destekleneceğini ve Suriye Barış Konferansı düzenleneceği belirtilerek çözümün Türkiye özelinde değil uluslararası alanda çözümü önerisi üzerinde durmaktadır (CHP, 2015: 206).

HDP ise 2015 ve 2016 yıllarında verdiği soru önergelerinde (Sayı: 160; Sayı: 1859) güvenlik konusunda daha çok bireysel olaylar üzerinde durmuştur. Suriyeli mültecinin yaşadığı bireysel adli vaka ile tutuklanan Suriyelilerin gördükleri muameleler ile kişilerin etnik aidiyeti arasında bağ kurarak etnik siyaset anlayışı yansıttığı görülmektedir. Güvenlik algısında genel olarak Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak bireysel vakalar üzerinden eleştirilerini sunmaktadır. Verdiği soru önergelerinde Suriye'den gelen sığınmacılara yönelik olarak uygulamalarda kimlik aidiyetinin göz önünde bulundurulduğu yönünde eleştirilerini de bir anlamda dile getirmektedir. Benzer düşünceler 2015 seçim bildirgesinde de vurgulanmıştır. Seçim bildirgesinde bu konu ırkçılığa varan nefret söyleminin önüne geçilmesi yönünde politika geliştirilmesi (HDP, 2015: 45) şeklinde ifade edilmiş bu ifade soru önergelerinde vurguladığı kimlik aidiyetine yönelik eleştiriler şeklinde yer bulmuştur.

Tablo 4. Sağlık Kategorisi İçerik Analizi Kodlama Cetveli

Kategori-Ölçüt	MHP	CHP	HDP
2a	-	3	2
2b	1	-	5
2c	-	2	3
2d	-	3	1
2e	-	-	5
2f	-	-	12
2g	1	-	7

Toplam	2	8	35
Genel Toplam			45

Sağlık kategorisinde hastane, ilaç, tedavi, doğum, ölüm gibi 7 ölçüt belirlenmiş ve bu ölçütlerin analizdeki tekrarlanmış sıklığı 45 olarak belirlenmiştir. Partiler içinde ise bu kategoride HDP en çok tekrarlanma sıklığına ulaşmıştır. Sağlık konusu ile ilgili olarak MHP 2015 yılında verdiği soru önergesinde (Sayı: 219) kontrolsüz bir şekilde ülkemize giren Suriyelilerin hem sağlık açısından uygun koşullarda olmadığı hem de bulaşıcı hastalık tehlikesi ile ülkemizde salgın hastalık riskinin artıp artmadığı yönünde sorularını dile getirmiştir. 2015 yılı seçim bildirgesinde de konuyu her iki açıdan değerlendirmiştir. Sığınmacıların sağlıksız şartlarda hayatlarını sürdürmeye çalışırken bu durumun Türkiye halkını da etkilediğini ifade etmiştir (MHP, 2015: 239).

CHP ise 2016 yılında verdiği soru önergelerinde (Sayı: 5130; Sayı: 4860; Sayı: 3843) konuya hem istihdam açısından hem sağlık açısından yaklaşmıştır. Çalışma izni olmayan hekimlere yönelik verdiği soru önergesinde izinsiz olarak sağlık hizmeti veren hekimlere işlem yapıp yapılmadığını ve sahte reçete ile alınan ilaçları sorgulamaktadır. CHP'nin sağlık konusunda seçim bildirgesinde sunduğu çözüm önerisi ise önleyici sağlık hizmetlerinden sığınmacıların eksiksiz bir şekilde faydalanması (CHP, 2015: 208) şeklinde olmuştur

HDP ise 2015 ve 2016 yıllarında verdiği soru önergelerinde (Sayı:94; Sayı:320; Sayı:371; Sayı 504, Sayı: 2576) Suriyeliler açısından olaya yaklaşmakta ve kamplardaki sağlık hizmetini sorgulamaktadır. Özellikle kamplarda kalan Suriyelilere ne tür sağlık hizmeti verildiği konusuna değinmekle birlikte, yaşamını yitirenlerin ölüm sebeplerini özellikle askerler tarafından vurulduğunu iddia ettiği ölümleri sorgulamaktadır. Bunun yanı sıra sığınmacıların bulunduğu kentlerin sağlık sebebi ile çektiği yüke dikkat çekerek diğer illerin bu yükü paylaşma konusunda oranını sorgulamıştır.. HDP 2015 seçim bildirgesi incelendiğinde sığınmacılara yönelik olarak sağlık özelindeki konulara yer vermediği sadece yaşam hakkının temel insani hak olduğu vurgusu yaptığı dikkat çekmektedir (HDP, 2015: 45).

Tablo 5. Barınma Kategorisi İçerik Analizi Kodlama Cetveli

Kategori-Ölçüt	MHP	CHP	HDP
3a	-	8	-
3b	1	8	-
3c	3	-	16
3d	-	2	-
3e	-	-	2
3f	6	3	1
Toplam	10	21	20
Genel Toplam			51

Barınma konusunda oluşturulan kategori için 6 tane ölçüt belirlenmiştir. Bunlar içinde kamp, çadır, konteynır gibi ölçütler çerçevesinde bu ölçütlerin önergelerdeki tekrarlanmış sıklığı incelenmiştir. İçerik analizi kodlama cetveline göre çıkan sonuç 51'dir. Tekrarlanma sıklığı açısından HDP, soru önergelerinin de çok olması sebebi ile en çok bahseden parti olmuştur.

Soru önergeleri incelendiğinde MHP konu ile ilgili olarak 2015 yılındaki bir soru önergesinde (Sayı:219) üzerinde durduğu konu kamplardaki yaşam koşullarının durumu olduğu görülmektedir.

MHP barınma konusunda çözüm önerilerine seçim bildirgesinde yer vermiştir. Sığınmacıların ülkeye sınırı olan alanlarda ikametinin sağlanması ve barınma şartlarının sağlıklı bir mekanizmaya kavuşturulmasını önermektedir (MHP, 2015: 240).

CHP ise 2016 yılında verdiği bir soru önergesinde (Sayı: 5146) hükümetin Suriyelilere toplu konut verip vermeyeceğini sorgulamış bu sorgulamada “*vatan için canını feda etmiş şehitlerimiz ve gazilerimiz*” ifadesini kullanarak şehit ve gaziler için toplu konut projesi olup olmadığını sorguladığı önergede aslında bir eleştiride bulunmuştur. Bu anlamda Suriyeli sığınmacılara yönelik toplumsal tepkilere de bir yönden destek verdiği görülmektedir. 2015 seçim bildirgesinde ise barınma konusunda ülke kaynaklarından ziyade uluslararası yardım kuruluşlarından mali desteklerle mevcut kapasitenin desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir (CHP, 2015: 207).

HDP ise 2016 yılında verdiği konu ile alakalı soru önergesinde (Sayı: 598), barınma konusunda sığınmacıların hangi koşullarda kamplarda kaldığını ve özellikle geri gönderme merkezlerindeki uygulamaları sorgulamaktadır. 2015 seçim bildirgesinde ise güvenli barınma alanlarının sağlanmasını dile getirerek (HDP, 2015: 45) soru önergelerinde iddia ettiği geri gönderme merkezlerindeki güvenli olmayan uygulamalara dikkat çekmektedir.

Tablo 6. Eğitim Kategorisi İçerik Analizi Kodlama Cetveli

Kategori-Ölçüt	MHP	CHP	HDP
4a	-	-	1
4b	8	4	14
4c	-	1	1
4d	3	-	-
4e	1	1	1
4f	6	5	1
Toplam	18	11	18
Genel Toplam			47

Eğitim kategorisinde toplam 6 ölçüt belirlenmiş ve siyasi partilerin Suriyeli sığınmacılara yönelik eğitim hizmeti konusunda tepkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Tekrarlanma sıklığı toplam 49 olarak belirlenmiştir. MHP eğitim konusunda 2016 yılında verdiği soru önergelerinde (Sayı: 756; Sayı: 794; Sayı: 956) Suriyeli sığınmacılara verilen ayrıcalıkları sorgulayarak benzer ayrıcalıkların ülkemiz vatandaşlarına neden verilmediğini ifade etmektedir. Ayrıca sınır bölgelerdeki okulların güvenliği ile Suriyeli sığınmacılara verilen eğitim imkanlarının neler olduğunu sorarak bir anlamda eğitim politikalarına yönelik eleştiri de sunmaktadır. Ancak seçim bildirgesine bakıldığında genel olarak sığınmacıları misafir olarak değerlendirdiğinden (MHP, 2015: 240), sığınmacıların eğitimi konusuna ayrıca yer vermediği görülmektedir.

CHP ise 2016 yılında verdiği soru önergelerinde (Sayı:1463; Sayı: 2794; Sayı: 4760) Suriyeli sığınmacılara özellikle de kamp dışındaki sığınmacılara verilen eğitimi sorgulamaktadır. Yaşanılan sıkıntılara dikkat çekerek sığınmacılara yönelik olarak eğitim konusundaki projeleri sorgulamaktadır. Avrupa Birliği'nin yapmayı planladığı hibenin ne kadarının sığınmacıların eğitimine harcandığı konusunu sorgulayarak MHP gibi öğretmenler konusunda sığınmacılara yönelik ayrıcalıkları eleştirmektedir. Eğitim konusuna seçim bildirgesinde ayrı bir başlıkta geniş yer veren CHP, eğitim hayatlarının aksamaması için yerel ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliğinde olunması, okullaşma oranını arttırmak için bilgi iletişim noktaları oluşturmak, Suriye'deki çatışmalarda taraf olmalarını engelleyecek müfredat oluşturmak, denklik sorununu çözmek ve Türkçe eğitim gibi konularda (CHP, 2015:207) çözüm önerileri oluşturmuştur.

HDP de 2015 ve 2016 yıllarına ait soru önergelerinde (Sayı:93; Sayı:2256; Sayı: 2328) diğer partiler gibi Suriyeli sığınmacılara yönelik atamaları sorgulayarak sığınmacıların yeterliliklerini eleştirmektedir. HDP eğitim konusundaki yaklaşımı diğer kategorilere göre farklılık göstermiş bu konu da Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak uygulamaların olumsuzluğundan ziyade uygulamadaki ayrıcalıkları eleştirmiştir. HDP seçim bildirgesinde sığınmacıların eğitimi konusunda özel bir çözüm önerisi sunmamakla birlikte genel olarak ayrımcılık konusuna vurgu yapmıştır.

Tablo 7. Çocuk-Kadın Kategorisi İçerik Analizi Kodlama Cetveli

Kategori-Ölçüt	MHP	CHP	HDP
5a	-	-	2
5b	-	-	1
5c	-	-	5
5d	-	-	1
Toplam	-	-	9
Genel Toplam			9

Çocuk-kadın kategorisi için 4 ölçüt belirlenmiştir. Bu alanla ilgili olarak tekrarlanma sıklığı 9 olarak belirlenmiştir. Çocuk kadın kategorisi içinde siyasi partiler için tekrarlanma sıklığının tamamı HDP'ye aittir. Çocuk işçiliği, evlenme, boşanma ve istismar konularında HDP'nin 2016 yılında verdiği soru önergelerinde (Sayı: 776; Sayı: 2138) özellikle çocuk işçiliği ve sığınmacıların bulunduğu yerlerdeki boşanmaların kuma evliliklerden kaynaklandığı ve bu konuda sığınmacıların istismar edildiği yönündeki sorgulaması dikkat çekmektedir. HDP'nin konuya 2015 seçim bildirgesinde özel olarak yer vermediği ve özel bir çözüm önerisi sunmadığı görülmektedir.

CHP ise çocuk 2015 seçim bildirgesinde çocuk evliliklerinin önüne geçileceğine yönelik öneri sunarken (CHP, 2015: 207), MHP ise seçim bildirgesinde çocuk yaşta evlilik ve fuhuş gibi problemler var olduğunu bu durumun başta çocuk ve kadın sığınmacılar ile Türk halkını etkilediği tespitinde bulunmuştur.

Tablo 8. Göç Politikası Kategorisi İçerik Analizi Kodlama Cetveli

Kategori-Ölçüt	MHP	CHP	HDP
6a	-	1	-
6b	-	1	7
6c	-	2	-
6d	-	12	7
6e	1	4	-
6f	2	-	4
6g	-	1	-
6h	1	12	2
6i	-	-	3

Toplam	4	33	23
Genel Toplam			60

Göç politikası konusundaki kategori içinde 9 ölçüt belirlenmiş ve tekrarlanma sıklığı 60 olarak belirlenmiştir. Bu oran diğer beş kategoriye göre yüksek bir orandır. Bunun sebebi muhalefet partileri genel olarak diğer kategoriler ile birlikte hükümetin Suriye politikasına yönelik eleştirilerini içermektedir. Konu ile ilgili olarak verilen soru önergelerinde tekrarlanma sıklığı en çok CHP ölçütleri toplamında görülmüştür. CHP konu ile alakalı 2015 ve 2016 yıllarında verdiği soru önergelerinde (Sayı: 588; 399; 2314; 2500; 4507; 5453) ilk değindiği ölçüt vatandaşlık konusunda olmuştur. Suriyelilere vatandaşlık verip verilmeyeceği ve bu konudaki başvuru sayısını sorgulamaktadır. Bir diğer konu ise genel olarak Suriye politikasının yanlışlığı ve bu yanlışlığın sorumlularının cezalandırıp cezalandırılmayacağı konusunda olmuştur. Bir diğer konu ise Suriye politikasının maddi yönüdür. Maddi anlamda sığınmacıların gelmesi ile etkilenen bölgelere teşvik verip verilmeyeceği konusunu gündeme getirmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği tarafından verilmesi taahhüt edilen hibe üzerinden verdiği soru önergelerinde hibenin ne şekilde kullanılacağı yanı sıra hibe üzerinden Suriyeli vatandaşların pazarlık konusu yapıldığına dair eleştirilerini dile getirmektedir. Suriyeli sığınmacılara yapılan harcamalara yönelik sorduğu sorularda bu harcamaların miktarı üzerinden bir tartışma konusu da yaratmaktadır. 2015 yılı seçim bildirgesi incelendiğinde ise genel olarak savaşın barışçıl yollarla ve Suriye halkı tarafından çözüme kavuşturularak sağlıklı bir geri gönderme programı önermiş ve özellikle terör konusunda çözüm önerileri sunmuştur. Terör ile ilgili olarak Türkiye'nin “*sıçrama tahtasına*” dönüşmesinin önleneyeğini vurgulamıştır (CHP, 2015).

MHP ise 2015 yılına ait soru önergelerinde (Sayı: 407; sayı 479) Suriyeli sığınmacılara yönelik vatandaşlık verilmesi iddiası ile sorunların çözümüne yönelik uluslararası alanda yapılan çalışmaları sorgulamaktadır. Ayrıca Suriyeli muhaliflere yönelik yapılan harcamalar konusunda da sorular yönelterek hükümeti bu yönde denetleme yoluna gitmiştir. Seçim bildirgesine bakıldığında özellikle sınır güvenliği konusu üzerinde durarak kontrolsüz göç konusunda ülke çıkarlarını ve güvenliğini dikkate alan tedbirler almak gerektiğini vurgulamıştır. MHP seçim bildirgesinde CHP gibi sığınmacıların sağlıklı bir şekilde vatanlarına kavuşturulmasının sağlanması ve sığınmacıların sorununu uluslararası bir sorun olduğundan çözümünün de uluslararası olması gerektiğini vurgulamıştır (MHP,2015).

HDP ise 2015 ve 2016 yıllarında verdiği soru önergelerinde (Sayı:371; Sayı: 598; Sayı: 2321) Suriye'ye yönelik hükümetin uyguladığı politikaların sınır ihracatını olumsuz etkilediğini ve bu konuda neler yapıldığını sorgulamaktadır. Ayrıca AB tarafından kampların desteklendiği iddiasını ve bu desteğin ne yönde kullanıldığını sorgulamıştır. HDP 2015 seçim bildirgesinde Cenevre Sözleşmesi'ne konulan “coğrafi sınırlama” çekincesinin kaldırılması (HDP, 2015: 45) yönünde vaatte bulunmuştur. Genel olarak Suriye politikasında etnik ayrımcılığın ortadan kaldırılması yönünde söylem geliştirmiştir.

Tablo 9. İstihdam Kategorisi İçerik Analizi Kodlama Cetveli

Kategori-Ölçüt	MHP	CHP	HDP
7a	-	-	6
7b	1	1	12
7c	-	2	16
7d	-	2	1
7e	-	-	5
7f	1	9	6

7g	3	-	-
7h	1	-	-
7i	2	-	-
Toplam	8	14	46
Genel Toplam			68

İstihdam kategorisi diğer tüm kategoriler içinde en çok tekrarlanma sıklığına sahip kategoridir. Bunun sebebi ise partilerin genel olarak Suriye'ye yönelik eğitim, sağlık, güvenlik, çocuk-kadın ve genel politikaların istihdam yönüne ağırlık vermiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle tekrarlanma sıklığı toplam 68 çıkmış ve partiler içinde ise en yüksek oranda tekrarlanmış sıklığı HDP'de görülmüştür. HDP'nin konu ile ilgili olarak 2015 ve 2016 yıllarında verdiği soru önergelerinde (Sayı: 95; 332; 1138; 1229; 2226) en çok üzerinde durduğu konu kayıtdışı çalışan Suriyeli sığınmacılardır. Bu konu ile ilgili verdiği soru önergelerinde hükümetin kayıtdışı ucuz emeğe çalışan Suriyeli sığınmacılara yönelik yapılan çalışmaları ve alınan önlemleri sorgulamaktadır. Ayrıca çocuk işçiliğine de değinen parti, tehlikeli işlerde çalışan çocukların durumuna dikkat çekmektedir. HDP soru önergeleri ile bir anlamda eleştirdiği istihdam politikalarına 2015 seçim bildirgesinde "*Göçmen işçileri kendi yurttaşı gibi gören bir çalışma anlayışı*" (HDP, 2015: 45) önerisini sunmuştur.

CHP istihdam konusunda 2016 yılında verdiği soru önergelerinde (Sayı: 2721; Sayı:4859) çalışma izini verilen sığınmacılar konusuna öncelik vermiştir. Çalışma izinlerinin oranına ve çalışma izini verilen sığınmacı sayısına yönelik sorduğu sorularda, çalışma izini olmayan geçici koruma verilmiş sığınmacılara dikkat çekmektedir. 2015 seçim bildirgesinde CHP konuya ayrı bir başlıkta yer vermiştir. Bu başlıkta çalışma konularında yasal altyapının oluşturulması, haksız rekabetin önlenmesi için Suriyelilerin eşit şartlarda iş hayatına katılarak, kayıtdışı istihdamın önlenmesine yönelik çözüm önerileri sunmuştur (CHP,2015).

MHP ise 2016 yılında verdiği soru önergesinde (Sayı: 804) sığınmacıların ticari faaliyetlerine dikkat çekerek ticaret konusunda sığınmacıların haksız bir rekabet yarattığını ve bu konuya yönelik önleme çabalarını sorgulamaktadır.

5. SONUÇ

Siyasi partilerin Meclis faaliyetleri bir anlamda onların temsil ettikleri toplumsal kesimlerin de görüşlerini de mecliste yansıtmaktadır. Çalışmada 26. Dönem 1. Yasama yılında muhalefette olan partilerin Suriye iç savaşı sonrası meydana gelen uluslararası göç olgusuna yaklaşımları ölçülmeye çalışılmıştır.

Çalışmadaki ilk varsayımımız Siyasi partilerin göç konusuna yaklaşımları bu partilerin temsil ettikleri toplumsal kesimlerin göç konusuna bakış açılarını yansıtacağından toplumun farklı kesimlerinin göç algısı ortaya konulacaktır. Bu anlamda muhalefet partilerinin konuya genel olarak yaklaşımlarına baktığımızda milliyetçi-muhafazakar bir tabana sahip olan MHP göç sorununa yaklaşımında da genel olarak politikalara yönelik eleştirilerde sığınmacılardan çok vatandaşlar üzerindeki olumsuz etkilere değinmiştir. MHP, geçmişi köklü olan ve Türk milliyetçiliğini temsil eden bir partidir. Milliyetçilik "*bir millete ait olma bilinci ve milletin güvenliği ve refahıyla ilgili özlem ve hissiyata sahip olmak*" (Smith 2004: 119) gibi unsurları içerdiğinden MHP'nin bu konudaki yaklaşımının odak noktasını öncelikli olarak Türk vatandaşları oluşturmuştur. Bu duruma seçim bildirgesinde de milli bir hissiyatla yer bulmuş ve milli çıkarları ve güvenliği dikkate alan tedbirler alınması gerekliliği üzerinde durmuştur. Geleneksel toplumsal tabanı Orta Anadolu'nun kırsal kesimlerinden gelen alt ve orta sınıfların (Ayan Musil, 2015: 1) oluşturduğu bir partinin toplumsal tabanı, göçün yaratmış olduğu sosyal ve ekonomik sorunlardan en çok etkilenen kesimdir. Bu nedenle MHP toplumsal tabanı ve ideolojik bakış açısı dikkate alındığında göçün çift taraflı etkisinde özellikle göç edilen yerdeki halkın çıkarlarını ön plana çıkardığı görülmektedir.

CHP göç politikalarını ve özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrıcalıkları eleştiren bir tutum sergilemiştir. CHP, geleneksel tabanını oluşturan elit, kentli ve eğitimli kesime (Altunoğlu, 2014:12) yönelik söylemlerin yanında son dönemde toplumsal tabanını genişletebilmek adına toplumun diğer kesimlerini de dikkate alan söylemler geliştirmektedir. Bu durumu yansıtan tespitler soru önergelerinde de rastlanmaktadır. Özellikle şehit ve gaziler ile göç sonrası durumdan etkilenen kentteki yoksul vatandaşların durumuna yönelik verdiği soru önergelerinde bu durumu görmek mümkündür. Ayrıca 2015 yılı seçim bildirgesinde Suriyeli sığınmacılara diğer partilere nazaran daha geniş bir yer vermiştir. Seçim bildirgesinde özellikle Suriyeli sığınmacıların eğitimi konusuna geniş yer vererek bu konudaki önerilerini ortaya koymuştur. Geleneksel tabanını kentli, elit ve eğitimli bir toplumsal tabakanın oluşturduğu göz önüne alındığında eğitime yönelik sorunlar ve çözüm önerileri geliştirmesi temsil ettiği toplumsal tabanın beklentileri açısından doğrusal bir ilişkiyi ortaya koymaktadır.

HDP ise bireysel olaylar üzerinden verdiği soru önergelerinde kimlik aidiyetine yönelik eleştirilerini dile getirmiştir. Bunun yanı sıra sığınmacıların kötü muamelelere maruz kaldığına yönelik iddiaları en çok dile getiren parti olmuştur. HDP temsil ettiği ideoloji açısından "*Kürt yanlısı siyasal partilerin mirası üzerine oluşturulmuş*" (Tekdemir, 1221) bir parti kimliği ile Suriye göç sorununa yönelik olarak da özellikle bireysel vakalarda Kürt kökenlilere yapılan haksızlık iddiaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Seçim bildirgesinde de *ötekileştirme* vurgusu ile ortaya koyduğu siyaset anlayışı paralelinde Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalar ile nefret söylemlerine vurgu yaptığı görülmektedir.

Genel olarak partiler değerlendirildiğinde temsil ettikleri toplumsal tabanlarının muhtemel istek, beklenti ve sorunlarını dile getiren politikalar ile iktidar uygulamalarına karşı eleştirel bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Verdikleri soru önergelerinde sorguladıkları göçe yönelik sorunlar ile seçim bildiregelerindeki konuya yaklaşımları paralellik göstermektedir. Seçim bildiregeleri değerlendirildiğinde MHP ve HDP'ye kıyasla konuya en çok yer veren CHP olmuştur. Ancak ele alınan sorunlara yönelik olarak, söz konusu siyasi partiler seçim bildiregelerinde somut bir çözüm önerisi sunma konusunda yetersiz kalmışlardır. MHP ve CHP uluslararası iş birliği ile Suriyeli sığınmacıların sağlıklı bir şekilde geri gönderilmesi çözümü üzerinde dururken HDP konuya daha çok etnik ayrımcılık noktasından yaklaşmıştır.

Çalışmadaki bir diğer varsayım ise muhalefet partilerinin uluslararası göç hareketine eleştirilerinin temelinde, muhalif duruşun da gereği olarak, Türkiye'nin Suriye göç politikası (yaşamsal ihtiyaçların karşılanması, istihdam, vb.) konusundaki uygulamalarında yaşanan sorunlar bulunmaktadır. Genel olarak partilerin verdiği soru önergelerinde en çok dile getirilen sorun göç politikası ve istihdam olmuştur. Göç planlamasına yönelik eleştiriler başta olmak üzere vatandaşlık verilmesi, AB'den gelmesi planlanan hibe ve geri göndermeye ilişkin sorunlar göç politikaları konusunda öncelikli dile getirilen sorunlardır. İstihdam sorunu da en çok tekrarlanma sıklığına sahip kategori olarak saptanmıştır. Partiler özellikle kayıtdışı istihdam ile bunun ülke vatandaşları üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi dile getirmişlerdir. Göçe yönelik olarak daha çok maddi sorunlar üzerine değinen partiler sosyal uyum gibi konulara çok fazla yer vermediği dikkat çeken bir diğer unsurdur.

Suriye göç politikasına yönelik olarak partiler temelinde bir değerlendirme yapıldığında MHP, milliyetçi ideoloji temelinde güvenlik kategorisinde daha çok ülke güvenliğinin tehlikesine dikkat çekmiştir. Milli bir hissiyatla Türkiye'nin Suriye göç politikasına yaklaşım gösteren parti Suriyeli sığınmacıları misafir olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle özellikle barınma ve eğitim konularında kalıcı bir çözüm yolu sunmaktan kaçınmıştır. Suriye göç politikasını özellikle Türk vatandaşlara sağlanmayan birtakım ayrıcalıklar noktasında eleştirmiştir. Bu durumu eğitim kategorisinde verdiği soru önergeleri ile ortaya koymuştur.

Suriye göç politikasında Suriye'den gelen sığınmacılara Geçici Eğitim Merkezlerinde ve devlet okullarında eğitim imkanı sağlanmıştır. Üniversite eğitimi için Yüksek Öğretim Kurumunun yatay geçiş ile ilgili yönetmeliğinde "*şiddet olayları ve insani kriz nedeniyle eğitim öğretimin sürdürülemez olduğu Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilen ülkelerde öğrenim gören öğrenciler Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarına yatay geçiş başvurusu yapabilecekleri*"

yönetmelik maddesine eklenmiştir. Ayrıca Yabancı Uyruklu öğrencilere uygulanan kriterler çerçevesinde üniversiteye alınmıştır. Bu durum siyasi partiler açısından da sınavsız geçiş şeklinde yorumlanarak eleştirilmiştir.

Suriyeli sığınmacılara misafir gözü ile bakan MHP, göç politikasını vatandaşlık verilmesi iddiaları ile sorgulama yolunu seçmiştir. Ayrıca Türkiye'nin göç politikasında Suriyeli sığınmacıları sağlıklı bir şekilde geri gönderme yolunun tercih edilmesini belirtmiştir. İstihdam konusunda ise durumu yine Türk vatandaşları açısından değerlendirmiş ve haksız rekabet vurgusu yapmıştır. İstihdam konusunda çalışma izni alanlar dışında özellikle küçük çaplı işletmelerde kaçak işçi çalıştırma yaygınlaştığından bu durumda kaçak işçi çalıştırmayan firmalar açısından haksız rekabet yaratmaktadır (ORSAM, 2015). Bu durum MHP tarafından da eleştirilerek soru önergesi yolu ile sorgulanmıştır. MHP'nin verdiği soru önergelerinde dikkat çeken bir durum da kadın-çocuk kategorisinin rastlanmamasıdır. Bu duruma 2015 seçim bildirgesinde kısaca yer vermiştir. Bu durum aslında göçün Suriyeli sığınmacılar açısından sosyal boyutunun göz ardı edildiğini de bir anlamda göstermektedir.

CHP açısından durum değerlendirdiğinde Türkiye'nin Suriye göç politikasını daha çok uluslararası işbirliği eksikliği sebebi ile eleştirmiş ve bu nedenle de 2015 seçim bildirgesinde bu konu ile alakalı çözüm önerileri sunmuştur. Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar için Avrupa Birliği ve Türkiye, Katılım Öncesi Fonun ve diğer kaynakların Türkiye'ye gelen Suriyelilere yardım etmek üzere kullanılması konusunda mutabakata varılmış ve Türkiye'deki Mülteciler için Yardım Programı kapsamında yardımlar yapılmıştır (avrupa.info.tr, 2018). Yapılan bu yardımların hangi alanlara ve ne şekilde yapıldığını sorgulayan CHP yardımlar üzerinden Suriyeli sığınmacıların pazarlık konusu yapıldığı konusunda eleştirmiştir. CHP sahip olduğu toplumsal taban dikkate alındığında eğitim konusuna özellikle seçim bildirgesinde ayrıntılı olarak yer vermiştir. Soru önergelerinde eğitim konusundaki ayrıcalıklı durumu eleştirirken seçim beyannamesinde eğitim politikalarına yönelik ayrıntılı vaatlerde bulunduğu görülmektedir.

HDP ise daha önce belirtildiği Suriye göç politikasına yönelik olarak soru önergelerinde politikardan ziyade bireysel olayları sorgulamıştır. Sosyal konular üzerine özellikle değişen parti çocuk ve kadın konusunda verdiği soru önergeleri ile göç sonrası yaşanan kuma evlilikler ve istismar gibi konuları sorgulamıştır. Polis Akademisi Suç Araştırmaları ve Kriminoloji Araştırma Merkezi (SAMER) göre Suriye göçü sonrasında Suriyeli küçük kızların kuma yapılmasının arttığını ve yaş sınırının 11- 12'ye kadar düştüğü ve fuhuş yaşının 12'ye kadar düşebildiği belirtilmiştir (Türkay, 2016: 72). Toplumsal olarak önemli bir konuya değinen HDP, bu konuda önlemler konusunda yetersizliği eleştirmiştir. Göç politikasına yönelik olarak en somut eleştirisi Cenevre sözleşmesi ile getirilen coğrafi sınırlamanın kaldırılması yönünde olmuştur. Bunun dışında göç sonrası yaşanan sorunlara etnik siyaset anlayışı ile yaklaşmıştır.

Çalışmada sonuç olarak muhalefette bulunan siyasi partiler muhalefet olmanın da bir gereği olarak Suriye iç savaşı sonrası yaşanan göçe yönelik verdikleri soru önergelerinde hükümetin bu konudaki politikalarını eleştiren bir tavır içinde olmuşlardır. Bu eleştirilerin bir kısmı sığınmacılar lehine yapılan uygulamalara özellikle eğitim ve istihdam konusuna yönelik olurken; bir kısmı ise sığınmacılar aleyhine olduğunu düşündükleri konuda özellikle kamplardaki yaşam koşulları konusunda olmuştur.

Çalışmada, zaman kısıtlaması ve konunun sınırlandırılması sebebi ile muhalefet partileri ele alınmıştır. Bu nedenle çalışmanın bir anlamda bundan sonraki çalışmalarda daha kapsamlı bir analiz için örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

AB Türkiye Delegasyonu Başkanı Büyükelçi Christian BERGER'in konuşmasının tam metni, Erişim: <https://www.avrupa.info.tr/tr/ab-turkiye-delegasyonu-baskani-buyukelci-christian-bergerin-konusmasının-tam-metni-6770> (04.08.2018)

Akkoyunlu Ertan, K. ve Ertan, B. (2017). Türkiye'nin Göç Politikası, *Contemporary Research in Economics And Social Sciences*, Volume 1 Issue 2.7-39

Altunoğlu, M. (2014). *Geçmişin Yüküyle Yenilik Arayışı: CHP'de Lider, Tavan Taban Analizi*, Ankara: SETA Yayınları.

- Ayan Musil, P. (2015). *Milliyetçi Hareket Partisi: İdeoloji, Örgüt ve Güncel Söylemler Türkiye’de Siyasi Partiler ve Seçim Kampanyaları: Araftaki Seçim, 7 Haziran 2015*, (Ed) E. Asaf Bekaroğlu, Vadi Yayınları.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- CHP (2015), *217 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 27.11.2015, Sayı: 217, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0148s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2015), *399 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 04.12.2015, Sayı: 399, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0739s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2015), *588 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 16.12.2015, Sayı: 588, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-1008s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *1463 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 02.02.2016, Sayı: 1463, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-2255s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *1599 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 10.02.2016, Sayı: 1599, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-2394s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *2314 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 11.03.2016, Sayı: 2314, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-3472s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *2500 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 23.03.2016, Sayı: 2500, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-4245s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *2540 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 25.03.2016, Sayı: 2540, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-4168s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *2721 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 29.03.2016, Sayı: 2721, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-4354s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *2794 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 30.03.2016, Sayı: 2794, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-4193s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *3760 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 21.06.2016, Sayı: 3760, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-6681s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *3843 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 12.05.2016, Sayı: 3843, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-5703s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *4507 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 09.06.2016, Sayı: 4507, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-6387s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *4859 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 24.06.2016, Sayı: 4859, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-6961s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *4860 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 24.06.2016, Sayı: 4860, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-4860s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *5011 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 01.07.2016, Sayı: 5011, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-6959s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *5130 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 14.07.2016, Sayı: 5130, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-7185s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *5146 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 14.06.2016, Sayı: 5146, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-7193s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP (2016), *5453 Sayılı CHP Soru Önergesi*, Tarih: 19.08.2016, Sayı: 5453, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-7684s.pdf>, (02.06.2017)
- CHP, (2015). *Kasım 2015 Seçim Bildirgesi*, Erişim: <http://content.chp.org.tr/file/52608.pdf>, (23.07.2018)
- Çomu, T. Halaiqa, İ. (2015). *Web İçeriklerinin Metin Temelli Çözümlemesi, Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, (Der.) Mutlu Binark, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erdoğan, M., Şener, B., Sipahioğlu, E., Kavukçuer, Y. ve Başçeri, Y. (2017). *Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*, İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları. Erişim: https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2017/03/mbb-kent-multecileri-raporu-2017_tr.pdf (22.07.2018)
- Ertürk, A. E. (2016, 15 Mayıs). *Misafirler (!) suç makinesi gibi*, Sözcü Gazetesi. Erişim: <http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/misafirler-suc-makinesi-1230634/> (23.07.2018)
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016), *İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı.*, Erişim: [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(2\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf), (03.06.2017)

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016). *2016 Türkiye Göç Raporu*, Erişim: http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf , (06.06.2017)
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). *2017 Yılı İdari Faaliyet Raporu*, Erişim: <http://www.goc.gov.tr/files/files/Goc%20idaresi%202017.pdf>, (06.06.2018)
- HDP (2015), *160 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 03.12.2015, Sayı: 160, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0714s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2015), *330 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 17.12.2015, Sayı: 330, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-1207s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2015), *332 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 18.12.2015, Sayı: 332, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-1084s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2015), *371 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 23.12.2015, Sayı: 371, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-1239s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2015), *93 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 01.12.2015, Sayı: 93, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0501s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2015), *94 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 01.12.2015, Sayı: 94, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0515s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2015), *95 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 01.12.2015, Sayı: 95, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0410s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2015). *2015 Seçim Bildirgesi*, Erişim: <http://www.hdp.org.tr/images/UserFiles/Documents/Editor/HDP%20Se%C3%A7im%20Bildirgesi%20Tam%20Metin.pdf>, (22.07.2018)
- HDP (2016), *1229 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 24.02.2016, Sayı: 1229, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-3013s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *1443 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 16.03.2016, Sayı: 1443, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-3711s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *2138 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 02.06.2016, Sayı: 2138, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-6129s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *2226 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 10.06.2016, Sayı: 2226, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-6525s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *2258 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 15.06.2016, Sayı: 2258, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-6637s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *2321 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 22.06.2016, Sayı: 2321, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-6718s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *2328 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 23.06.2016, Sayı: 2328, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-6881s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *2576 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 05.08.2016, Sayı: 2576, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-7531s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *31859 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 28.04.2016, Sayı: 1859, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-5133s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *504 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 07.01.2016, Sayı: 504, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-1691s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *598 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 13.01.2016, Sayı: 598, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-1720s.pdf>, (02.06.2017)
- HDP (2016), *776 Sayılı HDP Soru Önergesi*, Tarih: 22.01.2016, Sayı: 776, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-1945s.pdf>, (02.06.2017)
- İçduygu, A. & Biehl, K. S. (2009). *İstanbul'daki Göçmenler: 2000'lerden Bir Görünüm*, British Council (BC) Report
- İçduygu, A. ve Sirkeci İ. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere*, (ed.) Oya Baydar, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kentleşme Şurası (2009). *Kent, Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar*, Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı.
- MHP (2015), *219 Sayılı MHP Soru Önergesi*, Tarih: 03.12.2015, Sayı: 219, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0604s.pdf>, (02.06.2017)

- MHP (2015), 221 sayılı MHP Soru Önergesi, Tarih: 03.12.2015, Sayı: 221, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0603s.pdf>, (02.06.2017)
- MHP (2015), 361 Sayılı MHP Soru Önergesi, Tarih: 09.12.2015, Sayı: 361, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0729s.pdf>, (02.06.2017)
- MHP (2015), 407 Sayılı MHP Soru Önergesi, Tarih: 10.12.2015, Sayı: 407, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0873s.pdf>, (02.06.2017)
- MHP (2015), 479 Sayılı MHP Soru Önergesi, Tarih: 11.12.2015, Sayı: 479, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-0922s.pdf>, (02.06.2017)
- MHP (2015). 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, Erişim: https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/1kasimsecimleri/beyanname_1kasim2015.pdf, Erişim Tarihi: 22.07.2018
- MHP (2016), 756 Sayılı MHP Soru Önergesi, Tarih: 18.01.2016, Sayı: 756, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-1894s.pdf>, (02.06.2017)
- MHP (2016), 794 Sayılı MHP Soru Önergesi, Tarih: 20.01.2016, Sayı: 794, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/6/6-0198s.pdf>, (02.06.2017)
- MHP (2016), 804 Sayılı MHP Soru Önergesi, Tarih: 20.01.2016, Sayı: 804, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-2004s.pdf>, (02.06.2017)
- MHP (2016), 956 Sayılı MHP Soru Önergesi, Tarih: 08.02.2016, Sayı: 956, Erişim: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-2482s.pdf>, (02.06.2017)
- Mülteci Hakları Derneği (2018). Erişim: <https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/>, (23.07.2018)
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, Erişim: <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>, (03.06.2017)
- ORSAM (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Rapor No: 195, Ocak 2015 Erişim: http://tesev.org.tr/wpcontent/uploads/2015/11/Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf (04.08.2018).
- Oytun, O., Pirinççi, F., Erkmen, S., Maden, T. E., Kılıç, S., Duman, B. ve Özdemirci, A. S. (2014). Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler (No: 189). Ankara: ORSAM. Erişim: http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201452_189tur.pdf. (23.07.2018)
- Öğülmüş, S. (1991). İçerik Çözümlemesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 213-228.
- Öztürk, S. ve Çoltu, S. (2018). Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri, *Balkan Journal of Social Sciences/Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, Volume/Cilt:7-No/Sayı:13, ss.188-198
- Peker B. ve Sancar M., (2005). *Mülteciler ve İltica Hakkı*, İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi Yayını.
- Smith, A. D. (2004). *Milli Kimlik*, (Çev.) Bahadır Sina ŞENER, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekdemir, Ö. (2016). Radikal Plüralist Demokratik Parti Olarak HDP'NİN Başka Türkiye Önerisi: Hasım Politikası, Agonizm ve Popülizm, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 71, No. 4, 2016, s. 1211 – 1240.
- Türkay, Mehtap (2016), *Çocukların Sorunları, Savaş, Göç ve Sağlık*, Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları
- UNHCR. (2018). Suriye, Erişim: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, (23.07.2018)
- Yücel, S.Y. (2017). Avrupa'nın Mültecilerle İmtihanı. *SETA*, Kasım 2017 Sayı: 221